

Sto šesdeset godina od rođenja Petra II Petrovića Njegoša

Petar II Petrović-Njegoš rodio se na Njegušima početkom novembra 1813. godine. Kršteno ime mu je Radivoje-Rade. Svoju mladost proveo je u svome rodnom mjestu igrajući se sa njeguškom djecom, čuvajući stada po gorostasnom Lovčenu, koga je za najranije mladosti mnogo zavolio.

Kad je navršio sedamnaest godina života, njegov stric Petar I tada vladar Crne Gore, odredio je Rada za svoga nasljednika i pošalje ga u Toplu blizu Hercegnovog kod onda na glasu poznatog pedagoga kaluđera Josifa Tropovića. Tu je ostao učeći više od godinu dana, dok je došao na Cetinje pjesnik Simo Milutinović-Sarajlija, poznat kao vječiti putnik tako da je bio prokrstaro cijelu Evropu. Milutinović, inače pjesnik (najznačajnije mu je djelo »Srbijanka«), preuzeo je mladoga Rada da ga vaspita.

Milutinović je pored ostaloga učio Rada, vodeći ga po crnogorskim planinama da trpi i žed. Kad mu je neko primijetio, zašto tako »mučiš to dijete«. Simo je odgovorio:

— Ako hoće da bude vladar jednoga naroda, on mora znati sve muke svoga naroda i, da trpi glad.

Stanko Stijepov, stric Radivojev, odgovorio je Simu:

— Simo. Ne trebaš ga na to učiti, jer on i, svi Crnogorci dobro znaju što su muke i glad. Na to su dobro naučeni.

Na dan 17/31 oktobra 1830. godine, preminuo je njegov stric Petar I i mladoga Rada isti dan narod proglasila za vladara Crne Gore. Toga dana preuzeo je teško breme sjedajući na prijesto crnogorski. On je već imao crkveni čin arhimandrit, obilazeći sela smirujući narod koji je tada bio teško međusobno zavađen. Zatim je krenuo na »daleki put« u Rusiju da ga sveti Arhijereski sinod zavladiči. U Rusiji je sva društva osvajaio sa svojom pojavom. Neki strani pisci koji su ga gledali na Cetinju, Italiji, Beču i Rusiji kažu da je bio visok, sedam a, neki osam stopa. To je visina oko 210, cm. Inače njegova uzrečica, kada je šetao sa društvom po Cetinjskom polju rekao bi, šalom:

— Gledam vas kao sa Lovčena.

Kad je bio u Rusiji, bio je primljen i kod Cara. Tom prilikom Car mu je rekao:

— Preuzvišeni. Vi ste viši od mene, jer je i Car bio vrlo visok rastom.

— Veličanstvo, odgovorio je Njegoš, samo je bog na nebu veći od cara ruskoga,

— Pa kakvu pomoć možemo da vam damo kad je Rusija daleko, odgovorio je Car na Njegovo traženje pomoći za Crnu Goru.

— I sunce je daleko, odgovori Njegoš. Ali kad hoće, ono lijepo grije.

Ovdje treba navesti isto, da je uzeo ime kao vladar Petar II jer mu je stric koga je naslijedio bio Petar I. Dodatak ovome ono, »Njegoš« počinje od njega, jer prije njega Petrovići nijesu dodavali ono Njegoš«. To mu je inače njegovo pjesničko ime. »Petar II Petrović-Njegoš«.

Treba još nešto navesti, možda nije toliko vrijedno kazati, da je Spadao po ljepoti među najljepše ljude toga doba.

Po povratku iz Rusije sa skromnom pomoći, koju mu je velika carevina dala uz to, isplaćena mu je i ona mala pomoć koja je bila obećana Petru I, a koja nije za nekoliko godina isplaćivana. Ruski sveti Arhijerejski sinod rukopoložio ga je za Mitropolita. Na gramati je upisana ona titula koju su nosili crnogorske vladike: **Mitropolit Crne Gore, Primorja i Skenderije.**

Prvu reformu u Crnoj Gori izvleo je ukidajući Guvernadurstvo. To zvanje uveli su u Crnu Goru Mlečići za vlade vladike Danila. Guvernadur je učestvovao u vlasti u ime Mlečića. Njegoš je odmah tu smetnju ukinuo i guvernadura protjerao iz Crne Gore. Tim državničkim činom dobio je kod naroda još veće povjerenje. Najteža mu je stvar padala na duši da izmiri crnogorska plemena. Ona su bila teško međusobno zavađena, tako da su se krvavo obračunavala između sebe. Njemu je došla napamet idealna misao. On je pozvao glavare na Cetinje i saopštio im da mu se u snu javio njegov stric Petar I. koji je prije dvije godine umro i kazao mu da nije za-

služio da leži u grobu jer da mu je bog odredio drugu misiju. Tako je Njegoš svoga strica proglasio za sveca koga su Crnogorci za života smatrali svetim i zvali ga »Sveti Vladika«. Njegoš pozove glavare i narod da se na svetiteljev grob zakunu, da se neće bratska krv više prolijevati. Ovaj njegov dovitljivi čin sasvim je umanjio krvnu osvetu a pogotovo je nestalo plemenske borbe.

Rat sa Turcima bio je neumanjen. Skadarski vezir zvani »Škodra Paša«, mutio je narod crnogorski preko svojih ljudi, koje je imao i u samoj Crnoj Gori. S druge strane Smailaga Čengić, jedan od najvećih neprijatelja ne samo Njegoševih nego Crne Gore, je 1836 godine sa svojom vojskom pogubio na Grahovu nekoliko Crnogoraca među kojima i Njegoševa brata Joka. Tako je Smailaga obećao da će glavu vladike Rada donijeti u Mostar Alipaši od sad za godinu dana.« Njegoš je preko Novice Cerovića, organizovao da dignu ustanak u Drobunjaku. Novica je prihvatio Njegošev prijedlog tim više što mu je Smailaga oca, popa Milutina objesio. Drobunjak je bio jedan od kadiluka po vlast Smailage (Gatački, Bilečki, Banjanski, Pivski i Drobnjački koji je bio najbogatiji. Svi ovi kadiluci su plaćali dohodak Smailagi). Novica, je žene, djecu i starce sa stokom sklonio u planine i otkazao hak (dohodak) Smailagi. Smailaga je obaviješten o drobnjačkom ustanku, zato je pokupio veću vojsku iz svojih kadiluka te još iz Nikšića pozvao čuvenog junaka Ahmeta Bauka sa pedeset biranih građana.

Dvadesetog septembra 1840. godine Smailaga krenuo je sa vojskom preko Pive. Noćio je u Pivskom manastiru i cijeli se noć »molio alahu pred bistom Mehmedpaše Sokolovića«. U zoru je došao na mjestu zvanom Mletičak na domak Drobnjaka. Umorna vojska počinula je pod šatore. Smailaga je bio čak i zaspao. Iznenada udario je Novica Cerović sa Drobnjacima i u prvoj vatri Smailaga je poginuo. Veći dio vojske je poginuo, dok su se ostali dali u bjekstvo među kojima i Ahmet Bauk, koga Mažuranić pominje u njegovom velikom epu »Smrt Smailage Čengića«.

Tako se Njegoš oslobodio ovoga velikoga krvnika, »Silan Turčin krvnik Gore Crne« kako to kaže Mažuranić.

O Njegošu kao pjesniku nije lako govoriti. O njemu su govorili i pisali ne samo domaći nego i strani pisci, tako da će se još mnogo i mnogo o njemu pisati. Svakako to je jasno jer treba ovoga velikog klasika uvijek obrađivati, tumačiti, pošto se u njegovom »Gorskom Vijencu« može naći odgovor na svako postavljeno pitanje koje čovjeka u životu sreće. Odgovor mudar, jasan i lakonski ali tačan, jer on spada među velike klasike svjetske književnosti. On je pjesnik-filozof. Njegova poezija i filozofija idu jedna s drugom. On nije idilski pjesnik ne-

go filozofski naučnik. Njegoš je pesimist. Njegov pesimizam je jači od Bajronovoga. Ponekad postaje vedar (poslije istrage poturica) i njegova vedrina prevazilazi Petrarkinu. Odlučnije istupa od Šekspira. Šespit je u Hamletu neodlučan »Biti ili ne biti«. Njegov vladika Danilo hrabro istupa »Udri za krst i obraz junački — Da krstimo vodom ili krvlju«. »Slavno mrijte kad mrijet morate«. On ne traži vradžbine upomoć ni neke mefistofolske madje.

Njegoš sa »Lučom Mikrokozma« priprema narod na ustanak. »Svevišnji« je diktator. Protiv te diktature i diže ustanak. Traži, slobodnu demokratiju. Ali »Svevišnji« šalje Arhangele da slome bunu. I čovjek Adam prilazi revoluciji, učestvuje u ustanku. Taj je Njegošev čovjek živio i prije hiljada godina i živjeće još hiljadama godina. Jer, »Svake strane pogledaj čovjeka — Kako hoćeš sudi o čovjeku — Čovjek čojku tajna je najviša«. Ali treba mu otkriti tajnu. Naoštriti čovjekov osjećaj. »Udar nađe iskru u kamenu — Da ne udri tu bi očajala«.

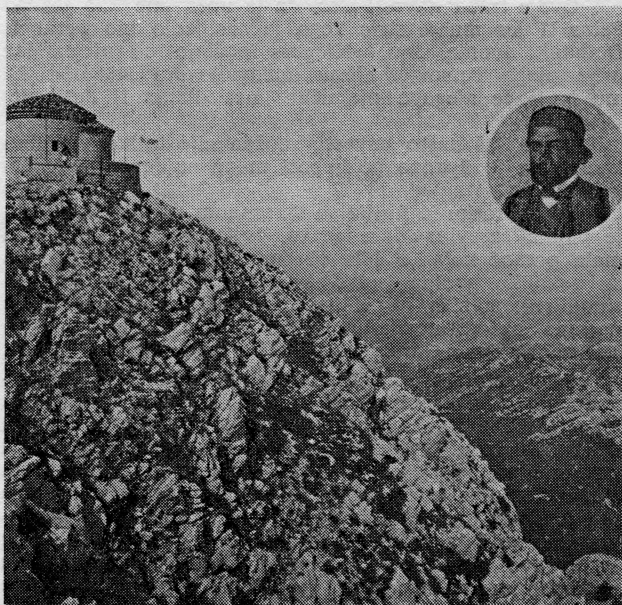
Zašto i neki drugi narodi nemaju neku veliku herojsku epopeju kao što je to Gorski vijenac. Po mojemu mišljenju zato što je kod Crnogorca prvo dobro razvije. na nacionalna svijest i drugo što ovaj narod iznad svega voli slobodu. Lovćen. Taj »otlar sveti« gnjijeздо slobode. Tu je nikao, porastao i odgojio se heroj-pjesnik. Tu na toj istorijskoj raskrsnici između XVII i XVIII vijeka jedan mali brojčano takoreći neznatan narod udara pesnicom, velikog svemogućnog bossorskog džina. Tu je stvoren najveći junački domet koji je nikao u Lovćenskom gnjiježdu.

Likovi »Gorskog vijenca« svi redom su narodni filozofi, ratni stratezi i neustrašivi junaci. U »Gorskom vijencu« nema legende a o mitu ni govora. To je nepobitna stvarnost. Ma sa koje strane kritički posmatrali ovo djelo nećemo se nigdje sresti sa nekom pjesničkom primjesom kojom kod velikih pjesnika daje pjesmi neki vanprirodni slik da bi pjesma ispala zanimljiva i ljepša. Karakteristike »Gorskog vijenca« su posve crnogorske. Ako se rješava kakav ozbiljan problem tu su odlučni upravo dinamični a ponekad i prijeki. Ako se šale, šale su im čiste bez zajedljivosti, pune viteškog humora i dobrotamjernosti. Igre pjesme i kola to je nadmetanje u viteštvu protkane herojstvom. Kad u boju koji pogine pluća za njim kao djeca: »Ono bješe junak pod krilima«. »Jošt takvih očih gvozdenih — Ja ne videh u jednoga momka«. Druželjubiva skromnost je nadasve izražena.

Njegošev vladika Danilo dobro poznaje istoriju. Onaj njen dio — koji je negativan po hrišćanstvo recituje kroz svoje duge monologe. Ponekad misli da je sam pa se »topi u Srpske nesreće«, ali ga u tome zaustave glavari. Vuk Mićunović ga tješi a ujedno i hrabri i po malo kori da ne nariče nad srpstvom na ovoj velikoj svetkovini »Na koju si sabra Crnogorce«. Vukov govor je kult herojstva koji poput Obilića »Baca ljude u nesvijest« »Borbi našoj kraja biti neće — Do istrage naše ili njihove. »Nema borbe bez krvi. Zar se plašiti od smrti? Ne, jer ko pogine za ovakvu stvar taj vječno živi. »Blago tome ko dovijek živi imao se rašta i roditi«. I serdar Vukota budi vladiku iza sna. On ga kori zbog toga što niko od njih razumije ono što vladika govori: »A evo si udrio — u nekakve smučene vjetrove — Ka o marču kad udri vještica«. Vladika — narodni vođ, vidi oko sebe odlučan narod za borbu to mu pogotovo uzdiže duh. Uz to još i pjesme koje narod u kola pjeva kojom opominje vladiku i glavare da ne krenu putem starih velikaša koji zbog nesloge izgubiše carstvo »Velikaši grdne kukavice — Postadoše roda izdajice«.

Francuski književnik Fileas Lebek, čitajući »Gorski vijenac« kaže da je kod Njegoša narodna čast iznad evanđelja. To je tačno. Jer — Crnogorski narod je kroz svoju vjekovnu borbu stvorio svoje evanđelje. Krepost jednog naroda koji je nezavisan i nadasve voli svoju slobodu nije u hrišćanskom milosrđu. Njegova je krepost u borbi. Iskupljenje iz borbe jest hrabrost. Njegoš je pravi pedagog slobode. Osnovno načelo te nauke jest hrabrost. Kukavica je sinonim ropstva.

Na jednoj dvorskoj čajanci u Napulju, piše Nenadović — 1851. god. govoreći o međunarodnom miru, Njegoš je kazao, da mira u svijetu neće i ne može biti dok se narodi dijele po vjeri, dinastiji i narodnosti«. Svakako da

Njegoševa grobnica na Lovćenu

je onda kapitalizam i svjetski imperijalizam bio na vrlo visokom nivou. Velike imperije tražile su najmanju mogućnost za osvajanje tuđih teritorija, dok je buržoazija sa svojim kapitalom gušila narode. Tri godine, prije ove Njegoševe izjave o svjetskom miru, objavljen je Marksov »Komunistički manifest«, koji Njegošu svakako nije bio poznat. Ali njegov pravilan rezon približan je »Komunističkom manifestu«. Možda da je »Komunistički manifest« bio poznat Njegošu da bi se i on s njim solžio, jer bi vidio da je to evanđelje onih i onakvih za koje se on bori. »Komunistički manifest« je borba za čovjeka, poštovanje čovjeka, dati čovjeku mjesto koje mu pripada, sloboda iznad svega. Njegoš je dakle čovjekoljubac. Čast čovjeka, čast naroda i ravnopravnost među narodima to je postulat sa kojega polazi »Gorski vijenac«. Njegoš mrzi imperijalizam, prezire kapitalizam. Traži oslobođenje od ropstva. Buntovnik je protiv svake eksploatacije čovjeka. **»Nego bjehu k sebi domamili — Domamili pa ih pohvatali — Jadnu našu braću sokolove — Dalmatince i hrabre Hrvate — Pa brodove njima napunili**

— I tiska ih u svijet bijeli — Te dovukuj blago iz svijeta — I pritiskaj zemlje i gradove«. (Draško o Mlecima)

Kad mu je neko u Napulju kazao da u njih nema dovoljno slobode jer svu vlast ima kralj i njega se svak boji, Njegoš je nato odgovorio sa prezirom: »Pa tako vam i treba, kad je on sam jači od svih vas. Vi i ne zaslužujete slobodu«.

Neki Marksovi biografi navode da je Marks studirajući Šekspirova »Hamleta« primio ponešto revolucionarnosti od njega. Da li je to tačno ne bi ustvrdio, jer Hamlet je ambiciozni tvrdoglavi student više slavoljubiv nego revolucionaran. Njegovo kolebanje »Biti ili ne biti« ne bi ni jedan revolucionar prihvatio. Međutim, Marks je odbacio ono NE BITI i prihvatio ono BITI. Upoređenjem između Šekspirovih i Njegoševih likova, onda bismo Njegoševima dali primarno mjesto jer su pozitivniji raspoložu sa više socijalne etike. Osim toga kod ovih Njegoševih nema kolebanja. Oni apsolutnom borbom uklanjaju svako zlo. Ko dakle dobro poznaje Marksizam taj će se složiti s tim da bi Marks prije prihvatio Njegoševu nego Šekspirovu doktrinu...